

STATSMINISTER KÅRE WILLOCH'S FOREDRAG I BERGEN
HANDELSFORENING, MANDAG 28. NOVEMBER 1983.

Politikk for ny vekst

1. Er vekst fortsatt mulig og nødvendig?

Det er ikke mange år siden vi fra null-vekstprofeter fikk høre at mangelen på ressurser ville tvinge verden til å stoppe veksten. Men krisen betyr ikke at dette har vist seg å være riktig. Det vi nå opplever skyldes slett ikke mangel på ressurser. Det er menneskenes evne til å utnytte og forvalte ressursene som svikter. Industri-landene har overskudd på produksjonskapasitet, men også store udekkede behov. Utviklingslandene har på sin side store overskudd av råvarer som de ikke får solgt, og enorme materielle behov som de ikke får dekket.

Hele verden har også overflod på arbeidskraft, som man bare ikke klarer å beskjeftige i rimelig grad i meningsfylt innsats og til fordel for alle parter, til tross for de behov som foreligger.

Vekst og omstilling er nær knyttet til hverandre. Vekst fremmer omstilling og omstilling fremmer vekst. Når vi nå i flere år på samme tid har hatt lav vekst og lav omstilling, kan det se ut som vi er fanget i en felle. Selv om problemene ikke bør undervurderes, vil jeg likevel hevde at de på ingen måte er uovervinnelige.

Det dreier seg om å skape nye og forbedre eksisterende produkter og prosesser. Det dreier seg om å lage produkter som kan selges både i Norge og på de internasjonale markedene og som samtidig kan bære kostnader som er blant verdens høyeste. Samtidig er det behov for å legge ned virksomheter som forbruker mer ressurser enn de skaper. Men denne del av prosessen må av sosiale grunner foregå i moderat omfang.

Vi har forutsetninger for å klare dette, både når det gjelder materielle og menneskelige ressurser. Men problemene har ikke bare å gjøre med rent økonomiske forhold. En lang vekstperiode har bidratt til å skape nye og større forventninger og krav, og svekket forståelsen for at verdier må skapes før de kan fordeles. Samtidig er pressgruppene bygget kraftig ut, med høykvalifiserte talerør for særinteresser på bekostning av fellesskapet.

Både pressgruppene og en rekke reguleringer og forordninger begrenser mulighetene for å søke nye veier. Kravet til å være med å ta beslutninger, eller i det minste påvirke beslutningene er verdifullt, men også tidkrevende, både i bedriftene og i samfunnet ellers.

Det synes således å være bygget inn sterke konserverende elementer i selve samfunnsmaskineriet. Ikke alt dette er nødvendigvis av det onde, men det synes å være en rekke bindinger og stivheter som hemmer nyskaping og omstilling, og som ikke har en tilstrekkelig viktig sosial begrunnelse. Regjeringen vil fortsette sitt arbeid med å løsne på slike bindinger og gjøre det

enklere å utrette noe både for bedrifter og enkeltmennesker. Likevel vil det gjenstå mange bremsesom myndighetene ikke vil eller kan gjøre noe med, og som bedriftslederne også i fremtiden vil stå overfor i sin hverdag.

2. Forutsetninger for vekst og nyskapning

Utgangspunktet for enhver debatt om omstillinger og nyskapning må være lønnsomhet. Dersom våre bedrifter i det hele skal ha overskudd til å satse på nye produkter og fremtidsrettede investeringer, må de nemlig tjene penger. Det er i dag bred enighet blant økonomer om at en hovedårsak til stagnasjonen i den industrialiserte verden er uttappingen av bedriftenes egenkapital og overskudd som følge av de økende lønninger, skatter og andre kostnader som spesielt fant sted gjennom 1970-årene. Eller sagt med andre ord: Næringslivet har ikke fått beholde den del av verdiskapningen som er nødvendig for å sikre den fremtidige verdiskapning.

Offentlige bevilgninger og aksjonsplaner kan ikke kompensere for denne utviklingen, spesielt ikke dersom de ledsages av en inflasjonsdrivende politikk for øvrig. Resonnementet ovenfor tilsier tvert om at en fortsatt sterk vekst i de offentlige utgifter med påfølgende stigning i priser og lønninger ikke bare undergraver konkurranseevnen og sysselsettingen, men også direkte vil svekke den inntjening som er basis for nye investeringer. Derfor er også Regjeringens moderate innstrammingslinje i den offentlige økonomi kombinert med skattelettelser som kan

gi grunnlag for moderate lønnsoppgjør og lavere prisstigning. Dette er avgjørende elementer i en "industri-strategi".

Denne politikk er også viktig for næringslivets muligheter til å skaffe lånepkapital til de økte investeringer som i dag er påkrevet. En kortsiktig inflasjonspolitik som øker statens eget lånebehov og statsbankenes utlånsrammer enda sterkere, vil uvegerlig presse bl.a. næringslivets mer risikofylte prosjekter ut av kredittmarkedet. Nettopp hensynet til omstilling og nyskapning taler derfor også for en begrensning av statens lånebehov og en reduksjon i den offentlige dominans på kredittmarkedet, slik Regjeringen har lagt opp til. Opposisjonens politikk peker dessverre i den motsatte retning, og vil derfor undergrave viktige forutsetninger for varig vekst.

Den avgjørende forutsetning for å skape grunnlag for ny vekst og sysselsetting er imidlertid at vi lykkes i å bringe kostnadsutviklingen under kontroll.

Vår strategi for å oppnå dette omfatter bl.a. følgende hovedpunkter:

- Tiltak for å unngå for sterk vekst i budsjettunderskuddene og dermed begrense utstrømningen av penger fra det offentlige.
- Tiltak for å bryte forventningene om fortsatt inflasjon, og begrense kostnadsøkningen i norsk økonomi.

- Tiltak for fortsatt økning av konkurransen, og for å bedre bedriftenes evne til omstilling til mer lønnsom produksjon.

Økonomer med høyst ulike politiske syn forøvrig, er stort sett enige om at en for sterk økning i budsjettunderskuddene vil bidra til for sterk økning i pengemengden i samfunnet, og at dette etter noen tid vil gjøre det svært vanskelig å unngå forsterket inflasjon. For å unngå det, har det vært nødvendig for Regjeringen å fremme forslag om en del upopulære innstramningstiltak. Et hovedproblem i de fleste industriland i dag er den sterke automatiske stigning i store deler av de offentlige budsjetter. Den krever betydelige tiltak bare for å unngå en meget sterk økning i budsjettunderskuddene. Stigningen i neste års statsbudsjett må ses mot denne bakgrunn, som det later til at mange kritikere ikke er tilstrekkelig klar over.

Jeg må si meg enig med professor Victor Normann i at det egentlig er bemerkelsesverdig at det, tross det voldsomme press for økte utgifter, har vært mulig å skape rom for reelle skattelettelser. Vi mener at det, i likhet med i år, vil bidra til moderate inntektsoppgjør, og bedre konkurranseevne.

Og selv om enkelte avgiftsforslag oppfattes som høye, vil den gjennomsnittlige stigning i offentlige takster og avgifter bli moderat, og bidra ytterligere til fortsatt kostnadsdemping.

Regjeringen legger samtidig avgjørende vekt på at veksten i statens egne lønninger og statens overføringer til andres lønninger, ikke skal overstige de 5% fra 1983 til 1984, som Norge må holde seg under for å unngå ny svekkelse av konkurranseevnen og ytterligere tap av arbeidsplasser. Skatteopplegget og avgiftspolitikken er utformet for å underbygge dette.

Tross de reaksjoner som er kommet mot Regjeringens utspill om 5% inntektsvekst, vil jeg hevde at det er Regjeringens plikt å gi klar beskjed om hvor grensen går for hva landet har råd til. Hvis lønnsnivået presses sterkere opp, vil det være et bidrag til større ledighet. Det er vår plikt både å advare mot og motvirke dette.

Dersom vi ikke lykkes i arbeidet for å redusere inflasjonen og å forbedre konkurranseevnen vil også Norge før eller siden måtte foreta meget sterkere instramninger og nedskjæringer. Det ville i så fall representere den virkelige trussel mot sysselsettingen og velferdsstaten. Hvis vi imidlertid nå lykkes i anstrengelsene for å få en prisstigning på linje med og helst lavere enn hos våre handelspartnere, skaper vi også de viktigste forutsetninger for en sterkere og varig økonomisk vekst.

Begrensningen av statsutgiftene bør imidlertid ikke bli så sterk at den skaper unødig ledighet i yrker som er avhengig av statsbudsjettene. Et ytterligere hovedelement i Regjeringens økonomiske politikk er bekjempelse av arbeidsledigheten også på kort sikt gjennom arbeids-

markedspolitikken, og ved spesielle tiltak for å motvirke ledigheten i de yngre aldersgrupper, bl.a. som følge store ungdomskull.

3. Vekstfremmende tiltak gjennomført

Men vi er enige med dem som hevder at lavere kostnadsvekst, selv om den er nødvendig, ikke er tilstrekkelig til å gjenskape vekstkraften. Derfor har vi også iverksatt en rekke særskilte, fremtidsrettede tiltak for vekst og omstilling i produksjonslivet. Her kan bl.a. nevnes:

- Det er for første gang tatt initiativ til utforming av en samlet strategi for våre mange ensidige industristeder, med utgangspunkt i Regjeringens oppnevning av Buvik-utvalget. Hovedpoenget vil her være hvorledes man kan oppnå de nødvendige omstillinger og etablering av alternative lønnsomme arbeidsplasser på en måte som samtidig sikrer lokalsamfunnets fremtidige livsgrunnlag. Regjeringen tar sikte på å fremlegge en stortingsmelding om de ensidige industristeder.
- Det er gjennomført og planlagt en rekke tiltak for å styrke industriens kompetanse og teknologiske konkurransedyktighet på offshore-markedet. Stikkord er her bl.a. mer systematisk og effektiv innsats for forskning og utvikling. Dette gjøres med tanke på bl.a. de nye utfordringene på dypere vann, nye forpliktelser for operatørselskapene om informasjon

og samarbeid med industrien om oppdragenes utforming m.v., en markert opptrapping av teknologisamarbeidet med oljeselskapene, og konsulentoppdrag vedrørende strategi for leveranser til offshore-markedet.

- I Industriforskningsmeldingen har Regjeringen bl.a. skissert omlegninger i forskningssystemet med sikte på bedre industrielle resultater og ressursutnyttelse.
- Gjennom skattepolitikken og spesielt økte rammer for skattefrie avsetninger til konsolideringsfond er bedriftene gitt økte muligheter for å satse på bl.a. forskning, produktutvikling og markedsføring.
- Innen telekommunikasjonssektoren er det lagt opp til en utvikling som åpner nye, industripolitiske perspektiver. Interessante elementer er her produksjon av nye, digitale telefonsentraler, Tele-X, nye bedriftskommunikasjonssystemer, satelittsamarbeid og tilrettelegging av kabel-TV-utbygging.
- For å øke tilgangen på faglig kvalifisert personell til næringslivet, har Regjeringen lagt opp til en markert opptrapping av høyere teknisk og økonomisk-administrativ utdanning, i tillegg til den generelle økningen i lærlingeplasser og yrkesrettede studie-plasser i den videregående skolen. Og i motsetning til den forrige regjering fører vi en utdanningspolitikk som verdsetter og stimulerer til innsats og kvalitet.

- Det er tatt flere initiativ for å lette de små og mellomstore bedrifters situasjon, bl.a. i forbindelse med skatteregler og regelverket for øvrig. Den såkalte Informasjons- og Kontaktformidlingstjenesten er foreslått videreført utover prøveperioden.
- Regjeringen har også foretatt visse omlegninger av distriktpolitikken med sikte på omstillinger og nyskapning. Blant annet skal nå Distriktenes utbyggingsfond også engasjere seg med støtte til produktutvikling, opplæring og markedsføring i distriktene.
- De effektivitets- og omstillingsbremsende pris- og konkurransereguleringer er erstattet av en aktiv konkurransopolitikk som skjerper presset for nyskapning og omstillinger i næringslivet.
- Det er gjennomført oppmykninger i produktivitets-
hemmende lover og reguleringer, bl.a. etablerings-
loven, planlovgivningen, arbeidsmiljøloven, samferdsels-
lovgivningen og enkelte næringsmessige reguleringer.

4. Nye veksttiltak i budsjettoplegget for 1984

I budsjettoplegget for 1984 har Regjeringen dessuten fremmet en rekke nye forslag og tiltak som vil stimulere til økt vekst og omstillinger i produksjonslivet. Selektive støttetiltak som bidrar til å konservere

industristrukturen trappes bl.a. ned, samtidig som de generelle rammevilkårene for industrien og næringslivet bedres. Det blir f.eks. foreslått nye lettelser i bedriftsbeskatningen på ca. 820 mill.kroner på årsbasis, i tillegg til den forutsatte reduksjon av skatteprogresjonen som jeg allerede har nevnt.

Regjeringen legger også stor vekt på å gjøre det mer attraktivt og lønnsomt å skape ny produktiv virksomhet, og å lette tilgangen på slik kapital som er nødvendig for å satse på nye risikofylte områder. Som bidrag til dette foreslås en rekke tiltak å øke interessen for å kjøpe aksjer, og føre kapital til arbeidslivet på den måten. Dette gjelder bl.a. en mer moderat beskatning av mindre gevinster ved salg av aksjer utenom næring, og opphevelse av dokumentavgift ved nytegning av aksjekapital. Videre varsler Regjeringen at ordningen med skattefradrag for sparing gjennom aksjefond vil bli utvidet til å omfatte individuelle aksjekjøp når man finner en løsning på kontrollproblemene, og at den ser positivt på opprettelse av flere såkalte "venture-capital"-selskaper i Norge. Regjeringen overveier også andre skatteforslag med sikte på å gjøre A/S-formen mer attraktiv ved nyetableringer av risikofylte prosjekter.

Blant tiltak for å styrke kapital situasjonen og nydannelser må jeg også nevne reduksjon av formuesskatten til staten både for personer og aksjeselskaper, økte innvilgningsrammer for Håndverks- og Småindustrifondet, Industribanken og Industrifondet samt opprettelse av flere såkalte etableringsstipend i NTNFs regi.

Regjeringens tiltak for å stimulere vekst og omstillinger inneholder også en rekke tiltak med sikte på å styrke den teknologiske utvikling og kompetanseoppbygging i næringsliv og samfunnet for øvrig. Blant de mange tiltak som er nærmere omtalt i Nasjonalbudsjettet vil jeg her særlig fremheve betydelig økte bevilgninger til industriell forskning og utvikling, supplert med nye initiativ for å sikre det størst mulige utbytte av forskningsbevilgningene. Budsjettet innevarsler videre fortsatt satsing på forskningsformål, telekommunikasjonssektoren, samt teknisk og økonomisk-administrativ utdanning. Endelig har Regjeringen nå også lansert et program for økt EDB-undervisning i skolen.

Lettelsene i bedriftsbeskatningen og andre forslag vil også i høy grad styrke og stimulere til omstillinger og nyskaping i eksisterende bedrifter. Stikkord er her i tillegg til de reformer jeg allerede har nevnt:

- økte rammer for skattefrie avsetninger til konsolideringsfond, fra 16 til 20% av inntekten,
- forenklinger og forbedringer i saldoavskrivningssystemet
- samt de nylig foreslåtte endringer i beskatningen såkalte "selgende grupper".

Man kan således trygt slå fast at stats- og nasjonalbudsjettene innebærer tallrike og meget omfattende tiltak for å styrke vekst og omstilling i norsk næringsliv.

Det er selvfølgelig gledelig at også Arbeiderpartiet sier ja til en god del av dette. Ja, som opposisjonsparti vil de til og med foreslå mer penger også til slike formål. Men Arbeiderpartiets "nyskappingsprofil" blir dessverre mer enn motvirket ved en rekke vekst-ødeleggende forslag. Dets inflasjonspolitikken vil ødelegge bedriftenes lønnsomhet, og derved ødelegge deres evne og vilje til omstilling og nyskaping.

Og Arbeiderpartiet avviser nettopp de av våre skatteforslag som kan få de største dynamiske virkninger, de som vil lette privat innsats for omstilling, nyskaping og nyetableringer. Vi vil ha bl.a. større egenkapitalfond, lavere skatt på kapital i bedriftene, stimulering av aksjesparing til beste for arbeidsplassene, og lettelser for nyetableringer og bedrifter som søker omstilling. Arbeiderpartiet går mot dette. Det vil tydeligvis satse mest mulig på Statens penger og statlig styring i den nyskappings- og omstillingsprosess som nå er nødvendig. Regjeringen legger langt større vekt på å styrke bedriftenes og initiativrike enkeltmenneskers muligheter i så måte. Og den lange rekke av lite vellykkede statlige initiativ, viser klart at Arbeiderpartiets motstand mot bedre forhold for privat initiativ, vil være ødeleggende.

Derfor blir det i årets statsbudsjett satset mer enn noensinne før på de skapende krefter og på det private initiativ. Det har aldri vært gjort så mye for å stimulere sparing og investering blant folk flest. Dette er tiltak som også bidrar til at flere kan bli medeiere i næringslivet,

og er derfor også skritt på veien for å gjøre eiendomsretten til et større gode for flere mennesker.

----- o -----

Noen spørsmål av særlig betydning for regionen

Jeg vil avslutningsvis gjerne også få si noen ord om spørsmål som kanskje spesielt angår denne regionen. Og la meg med en gang føye til at jeg godt kan forstå den utålmodighet mange i Bergen og Hordaland gir uttrykk for med hensyn til Tyssedal og Statoils planer om utvidelse av raffinerivirksomheten på Mongstad. Men jeg må her minne om at Regjeringen ikke bare har rett, men også plikt, til å foreta en grundig saksforberedelse og analyse av de forslag som fremmes for Stortinget. Spesielt fordi det her er spørsmål om milliardinvesteringer, må det foretas grundige og uavhengige vurderinger for å kunne si noe mer om hvorvidt dette er fornuftige prosjekter eller feilbruk av midler. Jeg vil i den sammenheng minne om at vi i sommer fikk overlevert en innstilling fra utvalget som har gransket hvordan det kunne gå til at skattebetalerne ble påført milliardtap som følge av Tofte- og Emden-prosjektene. Hovedpoenget i denne utredningen er nettopp at Staten har hatt altfor lett for å la politiske oppfatninger og ønsker avgjøre slike gigantinvesteringer, uten de nødvendige forutgående faglige analyser og vurderinger.

Regjeringen tar imidlertid sikte på å fremme forslag om det videre opplegg for sysselsetting og industrireisning i Tyssedal i meget nær fremtid. Jeg vil også minne om den betydelige innsats Regjeringen har nedlagt for å motvirke arbeidsløshet i Indre Hardanger-/Odda-regionen, bl.a. gjennom ekstra midler til bygging av veier. Spesielle tiltak vil fortsette i nødvendig utstrekning inntil det har lyktes å etablere det nødvendige antall varige arbeidsplasser til erstatning for det gamle aluminiumsverket i Tyssedal.

Regjeringen legger stor vekt på at oljevirkksomheten skal gi arbeidsplasser og positive ringvirkninger for hele regionen. I den sammenheng er det viktig at regjeringen tar sikte på å fremme forslag om Osebergfeltet såvidt tidlig i vårsesjonen at Stortinget allerede i vår bør kunne gi grønt lys for utbyggingen. Sammen med bl.a. utviklingen på Statfjord, Gullfaks og Trollfeltet, er det med andre ord lagt et godt grunnlag for nye og positive vekstimpulser fra oljevirkksomheten for Bergen- og Hordalandsområdet.

Spørsmålet om en base for oljevirkksomheten på Mongstad er meget nær en avklaring. Regjeringen arbeider også raskest mulig med sikte på å fremme en Stortingsmelding om Statoils plan for utvidelse av raffineriet på Mongstad. Jeg vil imidlertid understreke at dette siste er en meget vanskelig sak, og at det derfor må ta noen tid å foreta den nødvendige analyse og saksforberedelse. Regjeringen har bl.a. måttet ta hensyn til at det er uenighet mellom de to selskaper om vesentlige sider ved prosjektet, og

har dermed funnet det nødvendig å innhente uavhengige faglige analyser og utredninger.

Jeg vil også minne om den betydelige innsats Regjeringen for øvrig har nedlagt overfor Bergens- og Hordalandsregionen. Når det f.eks. på tross av de store summer som har gått med til å bygge Haukeland sykehus har vært mulig å gjennomføre dette prosjektet, skyldes jo ikke dette minst den ekstrainsats som er gjort fra statens side i dette tilfelle. Vi legger også vekt på å sikre vekstmuligheter for den høyere utdanning i Bergen. Og jeg har forstått at ikke minst Regjeringens klarsignal for bygging av den nye Nordre Innfartsåre, er blitt hilst velkommen.

-- 0 --

Avslutningsvis vil jeg kort hevde at Regjeringens opplegg for den økonomiske politikk innebærer en samtidig offensiv både mot inflasjon og arbeidsløshet, og for ny økonomisk vekst. Det gjelder både på landsbasis, og i den region jeg har den glede å besøke i dag.